

Zrinka Blažević

Uvod gostujućeg urednika

Historija isprepletanja (*entangled history*): transferi, prožimanja i umrežavanja u povijesnoj perspektivi

Izazovi i proturječja suvremenog procesa globalizacije našli su odraza i u historijskoj znanosti. Ona se, naime, sve intenzivnije nastoji emancipirati od svoga disciplinarnog nasljeđa koje historiografiju dominantno poima kao zbir ekskluzivističkih nacionalnih historija. S osloncem na epistemološke impulse postkolonijalne teorije, teorije svjetskog sistema te različitih teorijskih paradigmi proizašlih iz „prostornoga obrata“ (*spatial turn*), historija isprepletanja (*entangled history*), zajedno sa svojim inačicama poput historije transfera, transnacionalne historije i historije ukrštanja (*histoire croisée*), sve snažnije utječe na promjene epistemološke konfiguracije kako nacionalne i regionalne, tako i globalne i svjetske historije. Pritom polazi od pretpostavke da su imanentna obilježja cjelokupne ljudske povijesti međusobna povezanost i umreženost, pri čemu su, dakako, njihova neizostavna posljedica i suprotne tendencije koje se očituju u pojavi različitih ekskluzivizama i partikularizama. Budući da su u fokusu historije isprepletanja dinamični i relacijski fenomeni političkih, socijalnih, ekonomskih i kulturnih transfera, razmjena, transakcija, interakcija i umrežavanja, prostor južnoslavenske kontaktne zone upravo je paradigmatički primjer za ispitivanje njezinih spoznajnih i objasnidbenih potencijala.

Sukladno tome, Uredništvo časopisa *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* odlučilo je historiji isprepletanja posvetiti zaseban broj kako bi se najprije na teorijskoj razini ispitala interpretativno-analitičke mogućnosti i ograničenja te historijske paradigme, a potom, u formi egzemplarnih studija-slučajeva, ilustrirali njezini istraživački dosezi. Premda je riječ o pristupu koji je u našoj historiografiji prilično slabo zastupljen, odaziv suradnika bio je iznenađujuće velik. Pritom posebno raduje činjenica da je riječ o mlađoj generaciji povjesničara koji su evidentno prepoznali inovacijske potencijale historije isprepletanja i, što je možda još i važnije, njezinu transgresivnost u pogledu metodološkog nacionalizma koji je još uvijek prilično duboko ukorijenjen u domaćoj historijskoj znanosti.

Tematski broj *Radova* posvećen historiji isprepletanja otvara informativni članak Zrinke Blažević i Tihane Kušter pod naslovom „Historija isprepletanja danas: teorijska polazišta i istraživačke perspektive.“ U njemu se iz metateorijske perspektive prikazuje genealogija historije isprepletanja i srodnih paradigmi koje u epistemološkom ozračju integrativnog post-poststrukturalizma ravnopravno

izgrađuju temelje suvremene globalne i transkulturne historije. Usto se propituje i epistemološka kompatibilnost historije isprepletanja s pristupom historijske analize mreža koja se danas vrlo intenzivno razvija u okviru socijalne analize mreža i digitalne humanistike. U radu se upućuje i na recentne primjere znanstveno-istraživačkih projekata i inicijativa u čijem su fokusu fenomeni povijesnih međupovezanosti i međuovisnosti koji mogu pružiti itekako korisne i instruktivne istraživačke smjernice domaćim povjesničarima.

U članku naslovljenom „Prostorne perspektive i izazov isprepletanja u povijesti znanosti“ Vedran Duančić fenomen isprepletanja metateorijski propituje iz uže subdisciplinarnе prizme povijesti znanosti. Sustavno prikazujući transformaciju disciplinarnog polja povijesti znanja tijekom 20. stoljeća koje dominantno obilježava napuštanje difuzionizma uz paralelnu afirmaciju sociokonstruktivizma, autor ističe važnost novog koncepta prostornosti za oblikovanje translacijskog modela transfera znanja. Taj je model, u čijem su istraživačkom fokusu globalne aproprijacije i modifikacije znanstvenih ideja i praksi, ugrađen i u epistemičke osnove STEP-a programa (eng. *Science and technology in the European periphery*). Na osnovu primjera istraživanja modaliteta znanstveno-tehnoloških transfera u periodu nestvrstanosti, autor ga opravdano propagira kao potencijalno inspirativan predložak za epistemičku reorijentaciju domaće povijesti znanosti, još uvijek pretežito istraživački usmjerene na kanonska djela i autore.

Konceptualizirajući isprepletanje kao proces koji je u vidu transkulturnih kontakata i razmjena ljudi, dobara, ideja, tehnologija i emocija oblikovao svjetsku povijest u dugome trajanju, Mirko Sardelić u članku “Think Globally, Act Locally”? Horizons of Entangled Histories in the Historiography of Medieval and Early Modern Southeast Europe“ raspravlja o njegovim teorijskim i praktičnim implementacijama u historijskoj, ali i srodnim društvenim znanostima. Upozoravajući na zamke interpretativnih monizama nacionalnih historiografija, poglavito u istraživanjima kolektivnih identiteta, autor pledira za implementiranje globalnohistorijskog pristupa koji bi, s jedne strane, fenomene miješanja, prožimanja i umrežavanja mogao interpretativno-analitički pratiti od mikrohistorijske do makrohistorijske razine, dok bi s druge strane počivao na transdisciplinarnom povezivanju i međunarodnoj projektnoj umreženosti istraživača.

Praktično-istraživačke aplikacije historije isprepletanja u suvremenoj stranoj historiografiji ilustrira rad Branimira Jankovića „Globalne veze i usporedbe u praksi: sinteze moderne i suvremene povijesti C. A. Baylyja.“ U minucioznoj metahistorijskoj analizi dviju Baylijevih globalnohistorijskih sinteza: *The Birth of the Modern World, 1780-1914: Global Connections and Comparisons* i *Making the Modern World 1900-2015: Global Connections and Comparisons*, autor egzemplarno pokazuje kako Bayly svoj interpretativno-analitički pristup gradi na detektiranju fenomena političkih, ekonomskih, društvenih i kulturnih

isprepletanja. U kritičkom otklonu spram eurocentrističkih i difuzionističkih objasnidbenih modela, Bayly tako u svoj istraživački fokus stavlja slučajeve globalnih međupovezanosti, isprepletanja i sličnosti, no ne gubeći iz vida nacionalne i lokalne specifičnosti i različitosti. To zorno dokazuje da se recentne globalnohistorijske sinteze ne zasnivaju na teorijsko-metodološkom suprotstavljanju, već kombiniranju historije isprepletanja i komparativne historije, što bi, kako s pravom ističe autor, uvelike moglo doprinijeti i inovativnijem poučavanju, istraživanju i objašnjavanju globalne i lokalne povijesti 19, 20. i 21. stoljeća u domaćoj historijskoj znanosti.

Drugi dio tematskoga broja, u kojemu se na sadržajno, problemski i kronološki raznolikim studijama-slučajevima propituju analitičko-interpretativne mogućnosti historije isprepletanja, otvara članak Marijane Borić naslovljen „Antički korijeni Getaldićeva rada na razvoju matematike analize i sinteze.“ Osim što podrobno prikazuje modalitete transepohalnih transfera matematičkoga znanja na primjeru Getaldićevih restauracija zagubljenih djela antičkih autora, autorica obrazlaže i epistemološku i metodološku važnost njegovih inovacija – korištenja općih veličina (*species*) – na području simboličke algebre i algebarske analize. Ukoliko se promatra iz perspektive historije isprepletanja, Getaldićev se znanstveni opus tako ukazuje kao heterogeni, ali visoko funkcionalan amalgam antičkoga i ranonovovjekovnoga matematičkoga znanja i metoda.

Polazeći od definicije prosvjetiteljstva kao komunikacijskog procesa koji je generirao višesmjernu diskurzivnu, kulturnu, materijalnu i praktičnu interakciju i međudjelovanje, Teodora Shek Brnardić u radu „The Seven Years War (1756-1763) as a Cultural Zone of Entanglement: the Case Studies of the Croatian Captives“ na nekoliko oglednih primjera analizira modalitete kulturnog transfera tijekom Sedmogodišnjeg rata. Pritom posebice ističe važnost istraživanja iskustava zarobljenih vojnika iz hrvatskih krajeva koji su, zahvaljujući mogućnosti intenzivne komunikacije sa časnicima i vojnicima ostalih europskih naroda, po povratku u domovinu postali važni kulturni medijatori i uvelike doprinijeli transkulturnoj diseminaciji prosvjetiteljskih ideja, institucija i praksi.

Na znakovite sličnosti u domeni magijsko-religijskih praksi ranonovovjekovnih ekstatičara na području sjevernog i sjeveroistočnog Jadrana upozorava članak Matije Drandića naslovljen „*Benandanti, viandanti i krsnici*: kulturne i magijsko-religijske konvergencije Furlanije i Istre.“ Uzroke tog fenomena autor vidi u činjenici da je riječ o kontaktnoj zoni koju obilježavaju brojna demografska, ekonomska i kulturna isprepletanja i transferi. Pučka kultura se u tom pogledu nadaje posebno plodonosnim područjem istraživanja jer s jedne strane pouzdano detektira učinke povijesnih promjena, poput, primjerice, procesa ranonovovjekovne konfesionalizacije, dok s druge strane razotkriva tragove višestoljetnih kulturno-povijesnih kontinuiteta.

Članak Zrinka Novosela pod naslovom „Udžbenici *Principia juris publici* Konstantina Farkaša i *Predznanya pravicz* Imbriha Domina u svjetlu isprepletenih povijesti“ predstavlja ogledan primjer primjene digitalnih alata u intelektualno-historijskim istraživanjima. Kombinirajući tradicionalnu hermeneutičku metodu „pomnog čitanja“ s inovativnom metodom „čitanja iz daljine“ koja se zasniva na digitalnoj obradi teksta pomoću računalnih alata, autor uvelike revidira dosadašnje historiografske spoznaje o navedenim pravnim udžbenicima, ali i općenito o karakteru transfera pravnoga znanja u širem akademskom kontekstu Habsburške Monarhije. Ukazujući na značajne analitičko-interpretativne mogućnosti digitalne historije, posebice u istraživanju narativnih izvora, autor opravdano zagovara njezinu širu uporabu u okviru hrvatske historiografije.

Nikola Tomašegović u članku naslovljenom “Transnational Approaches and *fin de siècle* Modernisms: The Case of the Croatian Modernist Movement” zorno ilustrira spoznajne i objasnidbene potencijale analize procesa formiranja nacionalne kulture iz očišta transnacionalnih paradigmi. Polazeći od pretpostavke da je nacionalno rezultat dinamike transnacionalnih apropiacija i lokalnih adaptacija, autor na primjeru hrvatskog modernističkog pokreta minuciozno raščlanjuje modalitete transfera kulturnih elemenata europskih *fin de siècle* modernizama i strategije njihove upotrebe u hrvatskome kontekstu.

Na temelju kritike dominantnih historiografskih interpretacija procesa stvaranja Jugoslavije, Lucija Balikić u radu pod naslovom „Stvaranje Jugoslavije 1918. u svjetlu historije isprepletanja europskih intelektualnih trendova početkom 20. stoljeća“ zacrtava smjernice istraživanja integralnog jugoslavizma iz perspektive historije isprepletanja. Umjesto redukcionističkog fokusa na događaje i aktere diplomatske i vojne povijesti, autorica pledira za pluriperspektivno istraživanje europskih intelektualnih, znanstvenih, kulturnih i umjetničkih kontakata, transfera i umrežavanja, čime bi se jugoslavensko ujedinjenje ukazalo kao istinski transnacionalan fenomen.

Broj zaključuje prigodno naslovljeni članak Lucije Bakšić „Vizija budućnosti na tragu prošlosti – transferi političkih ideja na primjeru intelektualnog i revolucionarnog rada Augusta Cesarca.“ U tom se radu ideološke koncepcije Augusta Cesarca promatraju kao specifičan produkt složenog procesa transfera i cirkulacije znanja u posthabsburškome prostoru. Pomno intelektualnohistorijski raščlanjujući značenja koncepata poput anarhizma, nacionalizma, demokracije, monarhije, socijaldemokracije, komunizma i republikanizma u okviru Cesarčeva ideološko-političkog sustava, autorica s jedne strane upućuje na funkcionalne prilagodbe njihova sadržaja konkretnim povijesnim okolnostima, a s druge strane na njihov djelatni potencijal, nužan za slojevitije razumijevanje Cesarčeva revolucionarnog angažmana.

Nadovezujući se na naslov posljednjega priloga, preostaje iskazati nadu da će ovaj tematski broj *Radova Zavoda za hrvatsku povijest* doista otvoriti nove per-

spektive razvoja domaće historijske znanosti i to kako u teorijsko-metodološkom, tako i u praktično-istraživačkom pogledu. Impulsi koje joj u tom smislu može pružiti historija isprepletanja ponajprije se odnose na razumijevanje povijesnih fenomena i procesa u dinamičnim sistemskim međuovisnostima i na napuštanje uskog mononacionalnog interpretativnog očišta. Ako je suditi po radovima mlađeg naraštaja povjesničara koji su se odvažili prihvatiti izazov povijesnoga promišljanja kroz prizmu historije isprepletanja, vizija budućnosti hrvatske historiografije čini se prilično obećavajućom.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

52

BROJ 1

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2020.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 52, broj 1

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Miljenko Šimpraga

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Gostujuća urednica / Guest Editor

Zrinka Blažević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Poseban broj

*Historija isprepletanja: transferi, prožimanja
i umrežavanja u povijesnoj perspektivi*

Special issue

*Entangled history: transfers, interactions
and intertwinings in historical perspective*

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina d.d.

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*